

JUSTYNA ISKRA
Lublin

STOPIEŃ OTWARTOŚCI NA DOŚWIADCZENIE A OBRAZ SIEBIE MŁODZIEŻY ARTYSTYCZNIE UZDOLNIONEJ

Proces twórczy, jego specyfika oraz życie ludzi utalentowanych od dawna pobudzały wyobraźnię i ciekawość tak przedstawicieli nauki, jak i szerokiego grona odbiorców dzieł sztuki i techniki. Jednym z podstawowych zagadnień psychologii twórczości jest problem kształtowania osobowości twórczej, a informacje na temat warunków sprzyjających jej kształtowaniu, a także cech i właściwości młodych twórców pochodzą z dwóch źródeł: z badań nad wybitnie uzdolnionymi dziećmi i młodzieżą oraz z badań retrospektywnych, przeprowadzonych z udziałem twórczych osób dorosłych. Tym badaniom można jednak zarzucić to, że obraz dzieciństwa czy wczesnej młodości we wspomnieniach człowieka dorosłego jest zniekształcony i należy traktować go z dużą ostrożnością (Martynowicz, 1977).

We współczesnej psychologii coraz częściej przyjmuje się, że każdy normalnie funkcjonujący człowiek ma potencjalne możliwości twórczego działania i rozwiązywania problemów (Maslow, 1990; Rogers, 1951). Stosowane obecnie testy do badania zdolności twórczych opierają się na założeniu, że pewne zdolności umysłowe mają szczególne znaczenie w procesie tworzenia i w znacznym stopniu posiadają je osoby artystycznie uzdolnione. Należą do nich m.in. płynność i giętkość myślenia, wrażliwość, oryginalność. Specyfika talentu czy zdolności wiąże się z byciem twórczym, działaniem łączącym w sobie procesy poznawcze, emocjonalno-motywacyjne i obiektywne oraz społeczno-kulturowe oddziaływanie na jednostkę. Wyniki jedynie testów uzdolnień twórczych uważa się za niewystarczające kryterium twórczości, ponieważ wynik uzyskany w teście nie jest produktem twórczym i trudno ocenić, jak dalece jednostka potrafi wykorzystać swoje możliwości w tworzeniu obiektywnie nowych wartości. W badaniach nad młodzieżą uzdolnioną artystycznie stosuje się często oprócz testów metody analizy i oceny wytwo-

rów, zasięgając opinii osób kompetentnych. Istotne znaczenie przypisuje się również wynikom badań dostarczających informacji odnośnie do obrazu siebie twórczo uzdolnionej młodzieży (Popek, 1987; Pressey, 1965; Tucholska, 1979).

Szkoły muzyczne i plastyczne w społecznym odczuciu zaliczane są do placówek elitarnych w związku z tym, że uczęszcza do nich niewielka liczba uczniów, co zapewnia bardziej indywidualny kontakt z nauczycielem. Już na wstępie dokonuje się selekcji młodzieży pod kątem uzdolnień muzycznych czy też plastycznych. W procesie kształcenia w tych szkołach decydującą rolę odgrywają zdolności specjalne, które dają szansę na zdobycie zawodu artystycznego czy nawet „zrobienie kariery”. Obraz siebie, jaki ma młodzież uczęszczająca do szkół artystycznych, w dużym stopniu decyduje o jej psychicznym funkcjonowaniu w szkole, o przystosowaniu się do jej specyficznych warunków oraz częstych egzaminów, przesłuchań czy konkursów.

Według Rogersa (1951) obraz siebie powstaje jako rezultat interakcji pomiędzy jednostką a środowiskiem. Stanowi zespół pojęć rozwijających się od dzieciństwa, głównie przez introjekcję ocen innych ludzi, zwłaszcza osób znaczących. Drugie źródło obrazu siebie stanowi własna refleksja oceniająca, powstała na podłożu negatywnych i pozytywnych doświadczeń danej osoby. Kształtowanie się obrazu siebie jest uzależnione od subiektywnych aspektów doświadczenia jednostki ludzkiej, stopnia otwarcia się na to, co nowe, nieznanne, płynące tak z wnętrza, jak i otoczenia człowieka. Na szczególną uwagę zasługuje uwzględnienie w obrazie człowieka jego własnej aktywności, traktowanie go jako inicjatora, twórcę decydującego o tym, które z doświadczeń uznaje za ważne, a które odrzuca (por. Brzezińska, 1973; Kość, 1976; Kulas, 1986; Reykowski, 1970; Siek, 1984). W ten sposób powstaje podwójna struktura obrazu siebie – obraz realny (taki jestem) oraz obraz idealny (taki chciałbym być).

Opierając się na pracach teoretycznych i empirycznych, psychologowie humanistyczni stworzyli ogólną teorię osobowości, w której ogromną rolę odgrywa aspekt otwartości na doświadczenie, stanowiący jeden z zasadniczych warunków „stawania się sobą”, samoaktualizacji (Maslow, 1990; Rogers, 1951). Tendencja do samourzeczywistniania jest mechanizmem dynamizującym twórczość człowieka. Przyjmując za Rogersem (1978) koncepcję wrodzoności tej tendencji, można przyjąć, że każdy człowiek jest potencjalnym twórcą aktualizującym się w odpowiednich warunkach. Wynikiem tego procesu jest wzrastająca otwartość na doświadczenie, która stanowi przeciwieństwo obronności będącej odpowiedzią organizmu na doświadczenie, trak-

towane jako przerażające, niezgodne ze statycznym obrazem siebie. Osoba nie jest w stanie widzieć w sobie tych przeżyć, uczuć i reakcji, które są sprzeczne z jej obrazem siebie.

Otwartość na doświadczenie oznacza natomiast tendencję do przyjmowania i rozpatrywania nowych informacji niezależnie od tego, czy aktualnie rozwiązujemy jakiś problem, czy też nie. Jest to coś więcej niż zwykła ciekawość, ponieważ stanowi zdolność do tolerowania wieloznaczności, a nawet informacji sprzecznych. „Nie oznacza też zamykania do niejasności, lecz unikanie pozorów jasności osiągniętych przez zbyt gorliwe wtłaczanie sytuacji w gotowe schematy” (Pietrasieński, 1969, s. 97). W procesie samoaktualizacji wyakcentowuje się więc znaczenie rozwoju zdolności danej osoby do wytworzenia i utrzymania adekwatnego obrazu realnego, bowiem człowiek realizuje siebie według obrazu własnego „ja”. Podstawę stanowi tutaj właśnie doświadczenie wewnętrzne, które ujawnia, kim osoba jest i kim być może. Taką zdolność Rogers (1995) określa jako otwartość na doświadczenia. Jest to uświadomienie sobie, że mogę wybierać między ukrywaniem się za obronną fasadą a ryzykiem bycia sobą. W ten sposób, stając przed wyborem, mogę decydować się na kolejne posunięcia, które otwierają proces stawania się samym sobą (Rogers, 1978).

Proces utrzymywania i wzbogacania struktury „ja” dokonuje się więc nie tyle poprzez dodawanie nowych doświadczeń siebie i cech, ale poprzez rozwój percepcji doświadczeń (uczuć, emocji, spostrzeżeń, treści pamięci) mających znaczenie dla określenia, kim jednostka jest, jaki jest jej stosunek do otoczenia i otoczenia do niej, oraz poprzez integrację tych doświadczeń w koncepcję „ja”. Tylko jednostka, która jest zdolna do swobodnej percepcji różnorodnych, ale autentycznych doświadczeń i do uznania ich za własne, poznaje pełniej i autentyczniej możliwości bycia i działania w konkretnej sytuacji. Jest ona w stanie świadomie przeżywać swoje reakcje, akceptować doświadczenia o stanie swego organizmu, złożoności własnych potrzeb, wymaganiach społeczności, do której należy (Rogers, 1995). Stawanie się osobą w pełni funkcjonującą pociąga za sobą wzrastającą otwartość na doświadczenie. Osoba, mogąca pozwolić sobie na dopuszczenie do świadomości każdego z wewnętrznych doświadczeń, doznań przeżywa głęboką satysfakcję, „radość życia”, zaangażowania się całego organizmu w możliwie pełne i całościowe doświadczenie tego, kim naprawdę się jest „tu i teraz”. „Jest to wrażenie unoszenia się w złożonym strumieniu doświadczenia, wraz z fascynującą możliwością poznania jego wiecznie zmiennej złożoności” (Rogers, s. 324).

Rozwój człowieka, jego stawanie się, w dużej mierze jest uzależnione od tego, czy sam będzie on starał się być otwartym na doświadczenia, które są dla niego nowe, i obraz siebie będzie kształtował opierając się na doświadczeniach wewnętrznych, ujawniających, kim osoba jest i kim być może. Pełna otwartość na doświadczenie i związany z tym ściśle autentyczny charakter „ja” decydują ostatecznie o wysiłku jednostki aktualizującej swoje potencjalności i rozwijającej się ku pełnej dojrzałości (Rogers, 1978).

Zamknięcie się jednostki na nowe doświadczenia oznacza brak włączenia do swego selfu tych treści, które niesie życie, oraz zaniechanie wysiłku ciągłej reorganizacji koncepcji siebie samego. Optymalne przystosowanie psychologiczne jest synonimem całkowitego otwarcia się na doświadczenia, czyli zgodności selfu z doświadczeniem (Rogers, 1978). Człowiek staje się dzięki temu zdolny do podjęcia ryzyka, jakie niesie ze sobą przyjęcie tego, co nowe, i taka postawa pozwala mu realizować pełnię jego możliwości, których wyrazem staną się: zdobywanie wiedzy, konstruowanie systemu wartości, poszukiwanie związków i znaczeń oraz potrzeby estetyczne, czyli te wszystkie dążenia, które się nigdy właściwie nie wyczerpują (Malicka, 1982). Osoba otwarta na nowe doświadczenia jest więc jednostką twórczą. „Ze swą wrażliwością, otwartością na świat, ze swą wiarą w zdolność do wchodzenia w nowe kontakty z otoczeniem jest ona człowiekiem żyjącym twórczym życiem. Nie musi ona koniecznie być człowiekiem przystosowanym do swej kultury i prawie na pewno nie jest typem konformistycznym. W każdym czasie i w każdym kręgu kulturowym żyje konstruktywnie i twórczo” (Malicka, 1982, s. 230).

Według Rogersa otwartość na doświadczenie stanowi więc zasadniczy warunek procesu kształtowania się osobowości dojrzałej, w pełni realizującej swoje możliwości, twórczo rozwiązującej wewnętrzne konflikty i realizującej swe cele. Założenia te są podstawą teoretyczną przeprowadzonych badań młodzieży uczęszczającej do szkół muzycznych i plastycznych, która pod względem zdolności specjalnych została wyselekcjonowana w czasie egzaminów wstępnych do szkół i od kilku lat obcuje systematycznie ze sztuką oraz kształci się w zakresie rozwoju swoich zdolności. Twórczość nie polega bowiem tylko na działalności mierzonej jakością obiektywnych produktów, ale ma swój sens wewnętrzny, osobowy. Stanowi pewnego rodzaju postawę człowieka wobec świata, która jest utożsamiana z postawą otwartości ku ludziom, rzeczom, nowym myślom, pojawiającym się uczuciom oraz z potrzebą działania przeobrażającego (Maslow, 1990; Wojnar, 1976). W związku z tym problematyka podjętych badań koncentruje się wokół zagadnienia dotyczącego poszukiwania współzależności pomiędzy otwartością na doświadcze-

nie a obrazem siebie odzwierciedlającym stosunek człowieka do siebie samego i swego postępowania w aspekcie emocjonalnym, intelektualnym i społecznym. Ujęcie tej zależności na podstawie badań młodzieży artystycznie uzdolnionej będzie przedmiotem dalszej części artykułu.

II. PROGRAM BADAŃ WŁASNYCH

W badaniach wykorzystano dwie metody psychologiczne:

1. *Inwentarz osobowości* NEO P. T. Costy, R. R. McCrae'a, który pozwolił wyodrębnić grupę młodzieży o niskiej i wysokiej otwartości na doświadczenie.

2. *Test przymiotników* ACL H. G. Gougha, A. B. Heilbruna posłużył do opisu realnego i idealnego obrazu siebie.

Inwentarz osobowości NEO Costy i McCrae'a (1985) został opracowany jako narzędzie pomiaru głównych wymiarów osobowości: neurotyzmu, ekstrawersji, otwartości na doświadczenie, zgodności z innymi i zadaniowości. Ponadto trzy pierwsze wymiary mają opracowane podskale dające możliwość uzyskania szczegółowego obrazu osobowości. Analiza wyników w pięciu głównych wymiarach NEO pozwala na szybką orientację w układzie zasadniczych cech osobowości. Skala otwartości na doświadczenie (będąca jednym z wymiarów osobowości) mierzy aktywne poszukiwanie lub docenianie doświadczenia dla niego samego, tolerancję oraz wychodzenie ku temu, co nowe i nieznanne. Jednostki otwarte na doświadczenie określane są jako ciekawe świata, a ich życie jest bogate w różnorodne doświadczenia. Interesują się nowymi ideami, wartościami, emocjami tak pozytywnymi, jak i negatywnymi. Otwartość częściowo wiąże się z wykształceniem i inteligencją, ale w żadnym razie nie jest jej odzwierciedleniem, a swój głębszy związek ma raczej z twórczością (Uchnast, 1992).

Test przymiotników ACL Gougha i Heilbruna (1983), opracowany w Polsce przez Jurosa i Olesia (1990), został wykorzystany do badania realnego i idealnego obrazu siebie młodzieży (Jaki jestem? Jaki chciałbym być?). Stanowi go lista 300 przymiotników pozwalających scharakteryzować siebie, ujętych w 37 skal uporządkowanych w 5 grup: a) skale *modus operandi*; b) skale potrzeb; c) skale tematyczne; d) skale analizy transakcyjnej; e) skale oryginalności-inteligencji.

Badani (łącznie 120 osób) byli uczniami Państwowej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej II stopnia oraz Liceum Plastycznego w Lublinie. Średni

wiek badanych wynosił 17-20 lat. Dane dotyczące badanej grupy są podane w tab. 1.

Tab. 1. Charakterystyka badanej grupy młodzieży ze względu na płeć, wiek i typ szkoły

Charakterystyki		Liczebność	%
Płeć:	M	40	33,33
	K	80	66,67
Wiek:	17-18	47	39,00
	19-20	73	61,00
Typ szkoły:	Muzyczna	60	50,00
	Plastyczna	60	50,00

Uzyskany za pomocą *Inwentarza osobowości* NEO rozkład wyników (zbliżony do rozkładu normalnego) dał podstawy do podjęcia szczegółowej analizy psychologicznej dwóch grup skrajnych (powyżej i poniżej odchylenia standardowego od średniej całej próbki). Osoby, które uzyskały wysokie wyniki (od 63 do 83), zostały włączone do grupy osób o wysokiej otwartości na doświadczenie (w Op), zaś osoby uzyskujące niskie wyniki (od 25 do 47) – do grupy osób o niskiej otwartości na doświadczenie (n Op). Za podstawę wyodrębnienia grup o skrajnym nasileniu otwartości na doświadczenie przyjęto kryterium odchylenia ćwiartkowego, w wyniku czego w grupie badanych o niskiej otwartości na doświadczenie znalazło się 25 osób (8 mężczyzn, 17 kobiet; 16 osób ze szkoły muzycznej, 9 – z plastycznej), w grupie o wysokiej otwartości na doświadczenie – 27 osób (9 mężczyzn, 18 kobiet; 10 osób ze szkoły muzycznej, 17 – z plastycznej).

W celu określenia cech charakterystycznych dla osób z wyodrębnionych grup eksperymentalnych (n Op i w Op) poddano analizie ich wyniki uzyskane w 37 skalach *Testu przymiotników* ACL. Przy interpretacji uwzględniono dane uzyskane w odpowiedzi na pytania o realny i idealny obraz siebie. Analizy ilościowej, a następnie interpretacji jakościowej dokonano, wykorzystując średnie arytmetyczne (M), odchylenie standardowe (s), wskaźnik istotności

różnic pomiędzy średnimi (t)¹ oraz poziom istotności tych różnic (p)². Wyniki uzyskane przez grupy eksperymentalne w 37 skalach *Testu przymiotników ACL* przedstawiają tab. 2 i 3.

Tab. 2. Wyniki średnie grup eksperymentalnych i poziom istotności różnic między nimi w obrazie realnym

Skale	Grupa n Op		Grupa w Op		Istotność różnic	
	M	s	M	s	t	p
<i>SKALE MODUS OPERANDI</i>						
No Ckd	50,56	9,21	55,59	9,2	-1,97	0,05
Fav	38,4	8,67	39,44	8	-0,45	n.i.
Unfav	59,6	13,78	57,26	9,87	0,71	n.i.
Com	30,04	11,05	31,59	9,4	-0,55	n.i.
<i>SKALE POTRZEB</i>						
Ach	37,36	9,59	40,26	9,06	-1,12	n.i.
Dom	38,64	9,37	42,3	8,69	-1,48	n.i.
End	42,36	12,98	38,22	10,99	1,24	n.i.
Ord	44,32	13,31	30,52	11,02	1,72	n.i.
Int	42,6	11,25	43,41	8,32	-0,3	n.i.
Nur	44,36	11,31	44,81	9,53	-0,16	n.i.
Aff	40,68	8,46	41,85	8,1	-0,51	n.i.
Het	40,48	11,21	45,19	11,28	-1,51	n.i.
Exh	44,92	10,97	50,37	9,72	-1,9	n.i.
Aut	46,16	9,49	51,67	9,86	-2,05	0,04
Agg	47,04	10,47	52,04	10,07	-1,78	n.i.
Cha	40,32	10,82	54,67	9,5	-5,09	0,0001
Suc	58,88	10,4	55,96	11,16	0,97	n.i.
Aba	58,24	9,89	56,26	11,66	0,66	n.i.
Def	50,72	10,3	46,07	8,97	1,74	n.i.

¹ Istotność różnic między średnimi obliczono za pomocą wzoru t (Guilford, 1964; Góralski, 1974).

² Różnicę $p < 0,01$ uznaje się za bardzo istotną; różnicę $p < 0,05$ uznaje się za istotną; różnicę $p > 0,05$ uznaje się za nieistotną (n.i.).

SKALE TEMATYCZNE						
Crs	50,16	12,51	53,52	10,34	-1,06	n.i.
S-Cn	52,52	10,67	48,19	8,99	1,59	n.i.
S-Cfd	38,84	10,22	41,78	11,45	-0,97	n.i.
P-Adj	43,68	8,92	38,89	7,77	2,07	0,04
Iss	45,68	6,28	45,44	9,58	0,1	n.i.
Cps	44,24	6,58	51,44	10,45	-2,95	0,004
Mls	37,76	12,28	38,85	8,51	-0,38	n.i.
Mas	43,76	8,97	41,81	9,45	0,76	n.i.
Fem	42,84	11,86	47,59	10,14	-1,56	n.i.
SKALE ANALIZY TRANSAKCYJNEJ						
CP	51,24	10,64	47,26	9,46	1,45	n.i.
NP	44,4	9,69	39,56	8,07	1,96	0,05
A	41,28	9,26	36,52	8,19	1,97	0,05
FC	40,52	8,5	47,3	10,26	-2,58	0,01
AC	57,76	10,34	60,85	7,67	-1,23	n.i.
SKALE ORYGINALNOŚCI – INTELIGENCJI						
A-1	47,88	11,96	49,89	8,78	-0,69	n.i.
A-2	50,28	7,33	58,96	8,31	-3,98	0,0002
A-3	48,8	9,74	44,74	10,2	1,46	n.i.
A-4	46,92	9,88	40,93	8,51	2,35	0,02

Badania wskazują, że pomiędzy wyodrębnionymi grupami n Op i w Op wystąpiły statystycznie istotne różnice w 10 skalach: Całkowita liczba wybranych przymiotników (No Ckd), Potrzeba autonomii (Aut), Potrzeba zmian (Cha), Przystosowanie osobiste (P-Adj), Osobowość twórcza (Cps), Wychowawczy rodzic (NP), Dorosły (A), Wolne dziecko (FC), Wysoka oryginalność, wysoka inteligencja (A-2), Niska oryginalność, wysoka inteligencja (A-4).

Osoby o wysokiej otwartości na doświadczenie są aktywne, pełne entuzjazmu i spontaniczności w porównaniu z osobami o niskiej otwartości na doświadczenie. Wyrażają siebie w działaniu i podejmowanych przedsięwzięciach, chociaż bywają też kapryśne, niestałe i nieodpowiedzialne. W życiu cenią niezależność, autonomię, samowystarczalność, przez co mogą być spostrzegane jako stanowcze i uparte. Poszukują nowych wrażeń, a przyjemność znajdują w tym, co zmienne, nowe, nieformalne. Są spostrzegawcze, spontaniczne, z zadowoleniem przyjmują wyzwania, które odnajdują w tym, co

nieuporządkowane i złożone. Charakteryzują się też zaufaniem do siebie i swoich możliwości, lecz bywają roztargnione, mogą poddawać się nastrojom, działać pod wpływem chwilowego impulsu. Mają szerokie zainteresowania, zdolności poznawcze, w myśleniu są twórcze i oryginalne.

Osoby o niskiej otwartości na doświadczenie widzą siebie jako lojalne, uczynne, odpowiedzialne, preferujące bardziej stałość niż zmiany. Są one skoncentrowane na pracy, ale sukcesy osiągają kosztem spontaniczności i umiejętności cieszenia się. Są bardziej praktyczne, wewnątrznie zdyscyplinowane, gotowe do planowania wszelkich działań i podejmowania wyętej pracy.

Badani z obu grup nie są pozbawieni lęku o przyszłość, co w dużym stopniu wiąże się z charakterystyczną dla nich sytuacją zbliżającego się ukończenia szkoły i decyzji dotyczących perspektyw i możliwości dalszego kształcenia się czy podjęcia pracy. Mają trudności z przystosowaniem się do wymogów, jakie niesie ze sobą codzienne życie, długo szukają swojego miejsca w świecie. Łatwo się zniechęcają, gdy napotykają przeszkody na drodze do realizacji wytyczonych celów. Chętnie współpracują, lecz w kontakty z innymi angażują się z rezerwą.

Uzyskane wyniki badań wskazują na występowanie znaczących różnic pomiędzy grupą n Op i w Op w zakresie obrazu idealnego w 12 skalach: Potrzeba eksponowania siebie (Exh), Potrzeba autonomii (Aut), Potrzeba agresji (Agg), Potrzeba zmian (Cha), Potrzeba poniżania siebie (Aba), Potrzeba podporządkowania (Def), Samokontrola (S-Cn), Zaufanie do siebie (S-Cfd), Skala osobowości twórczej (Cps), Wolne dziecko (FC), Wysoka oryginalność, wysoka inteligencja (A-2), Niska oryginalność, niska inteligencja (A-3).

Tab. 3. Wyniki średnie grup eksperymentalnych i poziom istotności różnic między nimi w obrazie idealnym

Skale	Grupa n Op		Grupa w Op		Istotność różnic	
	M	s	M	s	t	p
<i>SKALE MODUS OPERANDI</i>						
No Ckd	53,88	8,24	53,7	9,68	0,07	n.i.
Fav	58,04	5,18	56,81	6,78	0,73	n.i.
Unfav	40,08	3,57	40,78	3,2	-0,74	n.i.
Com	40,12	6,42	37,85	8,91	1,05	n.i.

SKALE POTRZEB						
Ach	54,52	6,2	56,59	4,81	-1,35	n.i.
Dom	54,08	4,68	56,26	3,39	-1,93	n.i.
End	62,8	4,76	59,78	6,12	1,98	n.i.
Ord	61,44	4,5	57,93	5,48	2,52	n.i.
Int	55,8	4,73	55,37	7,35	0,25	n.i.
Nur	54,32	5,19	52,44	6,54	1,14	n.i.
Aff	53,92	4,31	52,19	5,92	1,2	n.i.
Het	53,56	6,23	57,04	7,41	-1,82	n.i.
Exh	49,6	4,94	52,74	4,11	-2,5	0,01
Aut	44,24	5,74	49,26	5,47	-3,23	0,002
Agg	43,2	4,07	48,41	5,43	-3,89	0,0003
Cha	39,12	6,69	45,78	5,42	-3,96	0,0002
Suc	43,28	4,51	41,56	5,22	1,27	n.i.
Aba	47,6	4,49	43,85	4,89	2,87	0,006
Def	53,52	5,7	47,11	6,19	3,88	0,0003
SKALE TEMATYCZNE						
Crs	45,4	6,45	44,59	5,27	0,5	n.i.
S-Cn	59,84	5,3	54,96	7,07	2,8	0,007
S-Cfd	57,04	4,48	61,7	4,91	-3,57	0,0008
P-Adj	55,68	5,53	52,56	6,48	1,86	n.i.
Iss	68,8	5,02	70,39	6,93	-1,06	n.i.
Cps	55,12	4,88	60,81	6,77	-3,46	0,0011
Mls	53,4	6,1	52,85	7,37	0,29	n.i.
Mas	55,84	7,22	55,67	8,37	0,08	n.i.
Fem	42,12	6,09	44,67	6,42	-1,46	n.i.
SKALE ANALIZY TRANSAKCYJNEJ						
CP	46,28	5,22	47,41	6,65	-0,68	n.i.
NP	60,08	3,95	57,52	6,05	1,79	n.i.
A	59,44	4,35	58,04	6,02	0,96	n.i.
FC	50,96	4,75	56,32	4,4	-4,23	0,0001
AC	40,36	4,3	41	5,36	-0,47	n.i.
SKALE ORYGINALNOŚCI – INTELIGENCJI						
A-1	47,88	8,99	48,56	7,39	-0,3	n.i.
A-2	44,56	5,95	48,04	6,98	-1,93	0,05
A-3	56,8	6,1	52,85	6,95	2,17	0,03
A-4	57,56	7,54	54,89	7,73	1,06	n.i.

Osoby o wysokiej otwartości na doświadczenie pragną zwracać na siebie uwagę, budzić zainteresowanie, w życiu być niezależnymi, poszukiwać tego, co nowe i nie odkryte, związane z elementem ryzyka. Chcą uchodzić za wrażliwe estetycznie, spontaniczne, z zadowoleniem przyjmujące wyzwania, które niesie ze sobą życie. W stosunkach międzyludzkich pragną być otwarte na świat i innych ludzi, mieć zdolność „kochania i pracowania”, szerokie zainteresowania i zdolności poznawcze. Szczególnie ważna ma być dla nich twórczość oraz miejsce i rola w życiu.

Osoby o niskiej otwartości na doświadczenie pragną być wyrozumiałe, cierpliwe, unikać konfliktów i nieporozumień, ryzyka i niekreślonych sytuacji. Bezpieczeństwo chcą odnajdywać w tym, co pewne i wypróbowane. Zależy im, aby uchodzić za osoby pewne, godne zaufania, pilne, pracowite, unikające tego, co tajemnicze i oryginalne, chociaż cechy te mogą osiągać kosztem własnej spontaniczności i skoncentrowania się na tym, co praktyczne i przyziemne.

WNIOSKI

Otwartość na doświadczenie stanowi jeden z wymiarów koncepcji tzw. Wielkiej Piątki, według której osobowość można ująć w postaci pięciu głównych czynników, takich jak: neurotyzm, ekstrawersja, otwartość na doświadczenie, zgodność z innymi, zadaniowość. Koncepcja ta wskazuje na możliwość opisywania ludzi ze względu na natężenie każdego z wyżej wymienionych wymiarów, dając w ten sposób charakterystykę osobowości.

Badania przeprowadzone przez P. Costę i R. McCrae'a, najbardziej znanych obecnie zwolenników tej koncepcji i autorów stosowanego w prezentowanych badaniach kwestionariusza NEO, wskazują, że względnie stała osobowość kształtuje się pomiędzy dwudziestym a trzydziestym rokiem życia na bazie uprzednich doświadczeń. Wcześniej przechodzi okres zmian i rozwoju, co jest związane z dojrzwaniem organizmu, wchodzeniem w nowe role społeczne, nabywaniem indywidualnych doświadczeń (Costa, 1992). Znaczenie wymiaru otwartości na doświadczenie dla funkcjonowania intelektualnego, emocjonalnego i społecznego podkreślają liczne badania (por. Berzonsky, Sullivan, 1992; Blickle, 1996; Bull, Montgomery, Baloché, 1995; Church, 1994; Dollinger, 1993; Dollinger, Leong, Ulicni, 1996; McCrae, 1993; 1994; 1996; Saucier, 1992).

Uzyskane przez autorkę wyniki badań wskazują na występowanie współzmienności pomiędzy otwartością na doświadczenie a obrazem siebie u młodzieży artystycznie uzdolnionej. Osoby z grupy o niskiej otwartości na doświadczenie (n Op) oraz z grupy o wysokiej otwartości na doświadczenie (w Op) wykazują zróżnicowanie w realnym i idealnym obrazie siebie. Z 37 skal *Testu przymiotników ACL* istotne różnice pomiędzy grupami o wysokiej i niskiej otwartości na doświadczenie stwierdzono w 10 skalach w obrazie realnym i 12 skalach w obrazie idealnym.

Analiza ilościowa i jakościowa uzyskanych wyników wskazuje na to, że otwartość na nowe doświadczenia jest istotnym czynnikiem kształtowania się obrazu siebie w aspekcie emocjonalnym, intelektualnym oraz społecznym. Osoby, które uzyskały wysoki wynik w otwartości na doświadczenie charakteryzują się aktywnością i spontanicznością działania, dążeniem do samodzielności i niezależności, zaufaniem do siebie, wrażliwością, szerokimi zainteresowaniami oraz zdolnościami poznawczymi, twórczym myśleniem i spostrzeganiem, uczestniczeniem w tym, co nowe, tajemnicze, ciągłym poszukiwaniem nowości. Osoby o niskiej otwartości na doświadczenie kontrolują swoje działania, nie pozwalając sobie na spontaniczność, poszukują w życiu bezpieczeństwa i odnajdują je w tym, co pewne, znane i wypróbowane, chętnie poddają się kierownictwu innych. Podejmowane działania starają się doprowadzić do końca, co wynika z ich zamiłowania do zdyscyplinowania i odpowiedzialności osiągniętych najczęściej kosztem własnej spontaniczności oraz umiejętności cieszenia się.

Szczególne uwagę zwracają wyniki uzyskane w obrazie idealnym przez obie grupy eksperymentalne. Obraz idealny najczęściej bywa bowiem zgodny z pewnym społecznie przyjętym wzorcem, stąd w mniejszym stopniu różnicuje grupy. Różnice występujące w prezentowanych badaniach wskazują na to, że młodzież otwarta na nowe doświadczenia pragnie „wybić się” ponad ustalone i powszechnie przyjmowane wzorce oraz sama chce decydować o tym, kim chce być i jaka być pragnie. Wiąże się to z pragnieniem ciągłego poszukiwania nowości i zmian, odkrywania tego, co nieznanne, fascynujące, tajemnicze, co daje niezależność i inspiruje do twórczych działań i sposobów myślenia.

Wyniki prezentowanych w artykule badań są zbieżne z doniesieniami na ten temat z literatury (Schaefer, 1969; 1973 – cyt. za: Martynowicz, 1977; Tucholska, 1979) oraz są zgodne z tezą psychologii humanistycznej (por. Maslow, 1983; Rogers, 1995), że osoby realizujące twórczą tendencję do samourzeczywistniania, której warunkiem jest otwartość na doświadczenie,

charakteryzują się cechami takimi, jak ekspresyjność i spontaniczność działania, odwaga, brak lęku przed nieznanym, dążenie do poznania tego, co nowe, zdolność do pasji i fascynacji. Cechy te wydają się mieć szczególne znaczenie dla osób mających zdolności specjalne (w prezentowanych badaniach zdolności muzyczne i plastyczne), które w okresie kształcenia szkolnego są rozwijane i będą stanowiły podstawę sukcesów – bądź ich braku – w dalszej pracy zawodowej.

BIBLIOGRAFIA

- Berzonsky M., Sullivan C. (1992). Social cognitive aspects of identity style. Need for cognition, experiential openness, and introspection. *Journal of Adolescent Research*, 7(2), 140-155.
- Blickle G. (1996). Personality traits, learning strategies, and performance. *European Journal of Personality*, 10(5), 337-352.
- Brzezińska A. (1973). Struktura obrazu własnej osoby i jej wpływ na zachowanie. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 3, 87-97.
- Bull K. S., Montgomery D., Baloch L. (1995). Teaching creativity at the college level: A synthesis of curricular components perceived as important by instructors. *Creativity Research Journal*, 8(1), 83-89.
- Church A. T. (1994). Relating the Tellegen and five factor models of personality structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(5), 898-909.
- Costa P. T., McCrae R. R. (1985). *The NEO Personality Inventory. Manual*. Psychological Assessment Resources.
- Costa P. T., McCrae R. R. (1992). Trait psychology comes of age. Nebraska Symposium on Motivation 1991: Psychology and Aging. *Current Theory and Research in Motivation*, 39, 169-204.
- Dollinger S. J. (1993). Personality and music preference: Extraversion and excitement seeking or openness to experience? *Psychology of Music*, 21(1), 73-77.
- Dollinger S. J., Leong F. T., Ulicni S. K. (1996). On traits and values: With special reference to openness to experience. *Journal of Research in Personality*, 30(1), 23-41.
- Gough H. G., Heilbrun A. B. (1983). *The Adjective Check List. Manual*. Palo Alto.
- Góralski A. (1974). *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii*. Warszawa: PWN.
- Guilford J. P. (1964). *Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice*. Warszawa: PWN.
- Juros A., Oleś P. (1990). *Test przymiotników ACL H. G. Gougha i A. B. Heilbruna. Skrypt dla studentów*. Lublin: Zakład Psychometrii.
- Kość Z. (1976). Regulacyjna funkcja Ja. W: T. Szustrowa (red.), *Osobowość jako podmiot diagnozy psychologicznej*. Warszawa: UW, s. 72-88.
- Kulas H. (1986). *Samoocena młodzieży*. Warszawa: WSiP.
- Malicka M. (1982). *Uroki i trudy twórczego życia*. Warszawa: Nasza Księgarnia.

- Martynowicz E. (1977). Z badań nad twórczo uzdolnionymi dziećmi i młodzieżą. *Psychologia Wychowawcza*, 1, 43-49.
- Maslow A. H. (1983). Postawa twórcza. *Nowiny Psychologiczne*, 8-9, 58-71.
- Maslow A. H. (1990). *Motywacja i osobowość*. Warszawa: PAX.
- McCrae R. R. (1993). Openness to experience as a basic dimension of personality. *Imagination, Cognition and Personality*, 13(1), 39-55.
- McCrae R. R. (1994). Openness to Experience: Expanding the boundaries of Factor V. Special Issue: The fifth of the Big Five. *European Journal of Personality*, 8(4), 251-272.
- McCrae R. R. (1996). Social consequences of experiential openness. *Psychological Bulletin*, 120(3), 323-337.
- Pietrasiniński Z. (1969). *Myślenie twórcze*. Warszawa: PZWS.
- Popek R. (1987). *Z badań nad zdolnościami i uzdolnieniami specjalnymi młodzieży*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Pressey S. L. (1965). *Concerning the nature and nurture of genius. Contemporary readings in general psychology*. Boston: Houghton Mifflin Co.
- Reykowski J. (1970). Obraz własnej osoby jako mechanizm regulujący postępowanie. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 3, 45-57.
- Rogers C. R. (1951). *Client – centered therapy; its current practice, implications, and theory*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rogers C. R. (1978). Istota terapii ujęta w terminach doświadczenia terapeutycznego. W: T. Starczewska (red.), *Psychologia humanistyczna*, t. 2. Warszawa, s. 291-298.
- Rogers C. R. (1995). Co to znaczy stać się osobą? *Nowiny Psychologiczne*, 6-7, 16-29.
- Saucier G. (1992). Openness versus intellect: Much ado about nothing? *European Journal of Personality*, 6(5), 381-386.
- Siek S. (1984). *Rozwój potrzeb psychicznych, mechanizmów obronnych i obrazu siebie*. Warszawa: KAW.
- Tucholska S. (1979). Obraz siebie jednostek potencjalnie twórczych. *Zdrowie Psychiczne*, 1, 71-79.
- Uchnast Z. (1992). *Inwentarz Osobowości NEO: tłumaczenie kwestionariusza pytań, opracowanie psychometryczne*. Lublin: ZPO KUL.
- Wojnar J. (1976). *Teoria wychowania estetycznego*. Warszawa: PWN.

DEGREE OF OPENNESS TO EXPERIENCE AND SELF-IMAGE
AMONG ARTISTICALLY-TALENTED ADOLESCENTS

S u m m a r y

The paper is based on reports from a study on the degree of openness to experience and self-concept of artistically-talented adolescents. Openness to experience is, according to Rogers,

the principal condition for the formation of a mature personality, which carries into effect its potentialities, creatively solves inner conflicts, and accomplishes goals.

Two methods were used in the study: P.T. Costa's and R.R. McCrae's NEO Personality Inventory, a test which allowed to select a group of adolescents with a low and high openness to experience, and Gough's and Heilbrun's Adjective List ACL. The latter was used to describe a real and ideal self-concept. The NEO Personality Inventory applied in the study makes up a measuring tool. It was used to assess the main dimensions of personality: neuroticism, extraversion, agreeableness and conscientiousness.

The scores point to co-variability between openness to experience and self-concept, both real and ideal, of the adolescent group under study. The subjects of a high openness to experience are characterized by activity and spontaneity, they tend to independence, have broad interests, search after what is new and unknown, and approach reality in a creative manner. The subjects of a low openness to experience control their action, avoiding spontaneity, seek safety and that which is well-known, tried and certain. They eagerly submit to others' leadership. The scores from the ideal self-concept are especially interested, the concept being most often in accord with a socially-accepted pattern. The results show that adolescents with a high openness to experience wish to raise above the fixed patterns and want to decide who they would like to be and what they want to achieve in life. Openness to experience is an essential element of self-concept formation in its emotional, intellectual and social aspect.

Translated by Jan Klos